

Remissvar

Datum för beslut
2023-05-29

Vår beteckning
GD-beslut 36/2023
Dnr SBU 2023/168

Er beteckning
Dnr S2023/00440

Till
Socialdepartementet

Remissvar för Från delar till helhet - Tvångsvården som en del av en sammanhållen och personcentrerad vårdkedja (SOU 2023:5)

SBU har i sitt tidigare remissvar gällande Samsjuklighetsutredningens delbetänkande *Från delar till helhet - En reform för samordnade, behovsanpassade och personcentrerade insatser till personer med samsjuklighet* (SOU 2021:93) redan kommenterat de 10 bärande delarna i Samsjuklighetsutredningens slutsatser.

SBU vill i detta remissvar inleda med att problematisera forskningen kring tvångsvård och vilka slutsatser som kan dras från den. SBU kommenterar vidare några av de hälsoekonomiska aspekterna i slutbetänkandet. Utöver detta vill myndigheten uppdatera kring sina egna arbeten inom området, samt korrigera en av Samsjuklighetsutredningens slutsatser kring en av SBU:s rapporter.

Gällande forskning kring tvångsvård

Det ingår i SBU:s instruktion att utvärdera det vetenskapliga stödet för tillämpade och nya metoder i hälso- och sjukvården och i den verksamhet som bedrivs med stöd av socialtjänstlagen och LSS ur ett medicinskt perspektiv där så är tillämpligt, samt ur ett ekonomiskt, samhälleligt och etiskt perspektiv. Myndigheten ska också systematiskt identifiera och aktivt informera om sådana metoder i hälso- och sjukvården och socialtjänsten vars effekter det saknas tillräcklig kunskap om.

SBU har i arbetet med detta remissvar tagit del av de sammanställningar av forskning inom området som det redogörs för i förordet och som utredningen initierat.

Samsjuklighetsutredningen föreslår i det aktuella slutbetänkandet samhällsreformer som om de genomförs kommer få stora konsekvenser i ansvar och organisation hos olika samhällsaktörer, för olika yrkesgrupper och inte minst patienter och anhöriga. SBU stödjer tanken på att där det är möjligt inom det aktuella området låta beslut vila på en vetenskaplig grund. SBU delar också utredningens slutsats i avsnitt 9.1.2 (s. 337): ”I dagsläget är kunskapen om tvångsvård och dess effekter begränsad. Det finns behov av mer forskning om tvångsvård och tvångsåtgärder. En utmaning ligger i att utforma

forskningsstudier som kan kontrollera för de ofta många samspelande faktorer som bidrar till att tvång används eller inte används i psykiatrisk vård. En viktig fråga är med vilka metoder och arbetssätt som omfattningen av tvång kan minska.”

I slutbetänkandet återfinns också andra formuleringar kring forskning kring tvångsvård av mer svepande karaktär och som det kan vara olyckligt att dra säkra slutsatser av. SBU vill i sammanhanget erinra om att det med högsta sannolikhet råder väsentliga skillnader mellan en grupp personer som tvångsvårdas och en grupp personer som söker vård frivilligt. Att utifrån en sådan gruppjämförelse dra långtgående slutsatser kring utfall av tvångsvård visavi frivillig vård är mycket tveksamt.

I sin välgjorda forskningsöversikt, som ingår i underlaget till slutbetänkandet, påpekar Israelsson just detta (Israelsson, *Utfall av lagstadgad tvångsvård för personer med missbruks- och beroendeproblem – en systematisk översikt*, 2021): ”Jämförelser mellan tvångsvårdade och personer som söker vård frivilligt ingår i en majoritet av de tidigare översiktsstudierna. I flera av dessa har heller inte hänsyn tagits till att vårdinnehållet inte alls är jämförbart mellan de studier som inkluderas. Dessa omständigheter till trots gör flera av författarna starka uttalanden om att lagstadgad tvångsvård är ineffektiv och därmed oetisk. På grundval av det empiriska materialet som ingår i flera av de tidigare översiktsstudierna kan sägas att sådana slutsatser inte är möjliga att göra. Snarare är det så att området, med systematisk forskningsöversikt som metod, i det närmaste är utforskat.”

SBU skulle utifrån detta kunna spela en roll i det fortsatta arbetet inom området, då myndigheten har i uppdrag att producera just denna typ av systematiska forskningsöversikter.

Gällande Hälsoekonomi

I SBU:s uppdrag ingår att utvärdera insatser inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och funktionshinderområdet ur ett ekonomiskt perspektiv. Det ekonomiska perspektivet är viktigt eftersom samhällets resurser är begränsade.

Samsjuklighetsutredningen presenterar i det aktuella slutbetänkandet ekonomiska konsekvenser av de förslag som lämnas. Kommentarererna avser främst avsnitt 10.10.1 *En samhällsekonomisk bedömning*.

De ekonomiska bedömningarna utgår ifrån tre typfallsberäkningar utifrån individer med olika problematik och utifrån olika konsekvenser av samordnad vård- och stödverksamhet. Resonemangen hade tjänat på att tydligare beskriva det ekonomiska beslutsproblemet och då framför allt vilken intervention/jämförelseintervention och vilka antaganden om effekt som resonemanget bygger på. Likaså hade det varit hjälpsamt med en mer detaljerad beskrivning av data från SKR, Socialstyrelsen och SCB, samt vilka egna beräkningar som gjorts.

På s. 395, i första stycket, står det: ”Men för att de samordnade vård- och stödverksamheterna inte ska kunna motiveras samhällsekonomisk måste de nya verksamheterna ge ett sämre utfall för individ och samhälle än befintliga verksamheter som finns i dag. Om endast ett fåtal ytterligare personer med allvarligt skadligt bruk eller beroende kommer i arbete eller om att ett antal ytterligare brott kan förhindras blir reformen samhällsekonomiskt lönsam.” Ska det tolkas som att kostnaderna för de nya och de befintliga verksamheterna antas vara desamma? Det är inte tydligt utifrån sammanhanget.

Slutligen hade det varit värdefullt att lyfta blicken från individnivå (typexemplen) till ett mer fördjupat resonemang över möjliga effekter på kostnader och andra utfall på övergripande samhällsnivå, dvs. sätta beräkningarna i ett bredare sammanhang.

Övriga kommentarer

Utredningen hänvisar till SBU:s publikation från 2019, *Förebyggande insatser för att minska tvångsvård och tvångsåtgärder i psykiatrisk vård av vuxna*. Denna rapport ingår i serien SBU Kommentarer. I den sammanfattar och kommenterar SBU en systematisk översikt som utvärderar insatser med syfte att förebygga tvångsvård och tvångsåtgärder i psykiatrisk vård av vuxna. Översikten som kommenteras har genomförts av norska Folkehelseinstituttet på uppdrag av Norges Helsedirektorat. Det är alltså inte SBU som producerat själva forskningsöversikten, utan myndigheten kommenterar den ur en svensk kontext.

Den femte maj i år redovisade SBU ett regeringsuppdrag till Socialdepartementet om att via den vetenskapliga litteraturen identifiera alternativa metoder och arbetssätt till tvångsåtgärder inom Statens institutionsstyrelses (SiS) verksamhet samt inom den psykiatriska tvångsvården och den rättspsykiatriska vården. Ett särskilt fokus skulle ges åt tvångsåtgärder avskiljning och fastspänning med bälte. Dessutom var syftet att underlaget ska ligga till grund för ytterligare kunskapsammanställningar och eventuella vidare utvecklingsinsatser. Rapporten *Förstudie avseende alternativa metoder till tvångsåtgärder* kan erhållas via SBU.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Britta Björkholm. Avdelningschef Jonas Bergström har varit föredragande. Samrådande har varit hälsoekonom Jenny Berg, projektledare Nils Stenström, hälsoekonom Johanna Wiss och projektledare Elizabeth Åhsberg.